

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 8, Sayı/Issue: 2, Ağustos/August 2024]

Nesime CEYHAN AKÇA

<https://orcid.org/0000-0001-5880-1386>

Prof. Dr.

nesimeceyhan@hotmail.com

Çankırı Karatekin Üniversitesi

<https://ror.org/011y7xt38>

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Avustralyalı Asker/Şair Francis Edmund
Westbrook'un Şiirlerinde Gelibolu

*Gallipoli in the Poetry of Australian Soldier/Poet Francis
Edmund Westbrook*

Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Date Received: 26.06.2024

Kabul Tarihi | Date Accepted: 23.08.2024

Yayın Tarihi | Date Published: 30.08.2024

Atf | Citation

Ceyhan Akça, N. (2024). Avustralyalı Asker/Şair Francis Edmund Westbrook'un Şiirlerinde Gelibolu. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 8(2), 990-1013. <https://doi.org/10.34083/akaded.1505240>

Ceyhan Akça, N. (2024). Gallipoli in the Poetry of Australian Soldier/Poet Francis Edmund Westbrook. *Journal of Academic Language and Literature*, 8(2), 990-1013. <https://doi.org/10.34083/akaded.1505240>

Makale Bilgisi | Article Information

Değerlendirme Review Reports	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki İç Hakem+İki Dış Hakem) Double-blind. (Two External Referees)
Etik Beyan Ethics Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur Ethical principles were followed during the preparation of this study
Etik Kurul Belgesi Ethics Committee Approval	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir Article does not require an Ethics Committee Approval.
Katkı Oranı Beyanı Author Contributions	Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir Author's contribution rates to the study are equal.
Etik Bildirim Complaints	adeddergi@gmail.com
Çıkar Çatışması Conflicts of Interest	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
Benzerlik Taraması Similarity Checks	Yapıldı Yes - iThenticate
Telif Hakkı ve Lisans Copyright&License	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atif-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International

© Nesime CEYHAN AKÇA | Creative Commons [Attribution-NonCommercial 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

Öz

Tarihte bazı kırılma anları vardır ve bunlar devletlerin/ulusların geleceklerinin şekillenmesine etki eder. Türkler ve Anzaklar açısından Çanakkale Savaşları işte bu kırılma noktalarından biri olarak kabul edilebilir. Çanakkale kara ve deniz savaşlarında Türk ordusunun İtilaf devletleri karşısında gösterdiği destansı mücadele Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna giden yoldaki önemli kilometre taşlarından biridir. İngiliz ve müttefik ordularının 25 Nisan 1915'te gerçekleştirdikleri Anzak çıkarmasında en önde yer alan Avustralya askerleri savaşta çok zayıf vermeleri ve galip gelememelerine rağmen Anzak çıkarması Avustralya'da da ulus bilincinin oluşmasının başlangıcı olarak görülür. Bu çalışmanın amacı Gelibolu yarımadasında gerçekleşen Anzak çıkarmasına katılmış Avustralyalı asker/şair Francis Edmund Westbrook'un şiirlerinde Gelibolu muharebelerinin izini sürmek, şairin Türk askerleri hakkındaki düşüncelerini öğrenmek ve savaşta ölen silah arkadaşıyla içten içe gerçekleşen hesaplaşmasını irdelemektir. Çalışmada ele alınan *Good-Bye* ve *Fame* başlıklı iki şiir F. E. Westbrook'un 1916 yılında yayımlanan *Anzak and After (Anzak ve Sonrası)* adlı şiir kitabında yer almaktadır. Şiirler analiz edilirken *tarihsel analiz* ve *metin/içerik analiz* yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmada ileri-geri bağlantılar kurularak Gelibolu muharebesine katılan Avustralyalı askerinin gözünden Anzak askerlerinin ruh halleri, savaşta karşılaştıkları zorluklar, savaşta başarı elde edememiş sebepleri ve savaş sonrasında kendilerini ülkelerinde bekleyen sonucun ne olduğu öğrenilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Türk edebiyatı; Birinci Dünya Savaşı; Gelibolu; Avustralyalı şair; Francis Edmund Westbrook; şiir.

Abstract

In history, there are some breaking points shaping the future of states/nations. The Gallipoli (Dardanelles) campaign can be considered as one of these turning points for the Turks and Anzacs. In the land and naval battles of Dardanelles (Çanakkale in Turkish), the epic struggle of the Turkish army against the Allied powers is one of the most important milestones in the way of establishment of the Republic of Turkey. The Anzac landing is seen as the beginning of the formation of national consciousness in Australia although the Australian soldiers, who were at the forefront of the Anzac landing of the British and allied armies on 25 April 1915, suffered many casualties in the war and were not victorious. The aim of this study is to follow the traces of Gallipoli campaign in the poetry of Francis Edmund Westbrook who was an Australian soldier/poet and participated in the Anzac landings on the Gallipoli peninsula, learn his thoughts about Turkish soldiers and examine his inner reckoning with his comrade who died in war. The two poems titled 'Good-Bye' and 'Fame' analysed in this study are included in the poetry book of F. E. Westbrook named 'Anzak and After' published in 1916. The methods of 'historical analysis' and 'text/content analysis' were used in the study while analysing the poems. In this study, by establishing forward and backward connections, it was tried to learn moods of Anzac soldiers through the eyes of an Australian soldier who participated in the Gallipoli campaign, the difficulties they faced in war, reasons for not achieving success in the war and what outcome awaited them in their country after the war.

Keywords: New Turkish literature; World War One; Gallipoli; Australian poet; Francis Edmund Westbrook; poem.

Giriş

Çanakkale Savaşları Türk ve Anzak tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. Yaklaşık 9 ay süren Çanakkale Muharebeleri sonucunda Türk ordusu dünyaya ‘Çanakkale Geçilmez’ mesajını vermiş, Anafartalar kahramanı Miralay Mustafa Kemal bir daha unutulmamak üzere tarih sahnesinde yerini almış ve gelecekte yeni Türkiye Cumhuriyeti devletinin kuruluşunun temel taşları döşenmiştir. Trablusgarp ve Balkan Savaşlarından ağır kayıplar vererek mağlup çıkan ve savaşmak için yeterli güce sahip olmadığına inanılan ‘*hasta adam*’ Osmanlı Devleti’nin Çanakkale Muharebeleri’nde gösterdiği destansı mücadele Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı ordusunun zafer kazandığı cephelerden biridir. Diğer taraftan İngiltere ve müttefik orduları içerisinde yer alan Avustralyalı askerler Gelibolu Muharebeleri’nde başarısız olmalarına rağmen onlar için tek teselli kaynağı 25 Nisan 1915 tarihli Anzak Çıkarması’nın kendi ülkelerinde ‘ulus bilincinin’ oluşmasının başlangıcı olarak kabul edilmesidir.

Literatürde Çanakkale Savaşı temalı harp edebiyatı ürünleri tarandığı zaman karşımıza ilginç bir durum çıkmaktadır. Türkiye’de yayımlanmış Çanakkale temalı şiirlerin büyük bir kısmının savaşa aktif olarak katılmamış Türk şairler tarafından kaleme alındığı görülmektedir. Türk şiirinde siper edebiyatı sayabileceğimiz eserlerin yok seviyesinde kalması üzerinde düşünölmeye değer bir konudur. Savaşın karşı tarafını oluşturan İngiltere, Fransa ve Rusya ise Çanakkale deniz ve kara savaşlarında mağlup oldukları için sanki tarihte Çanakkale Savaşları yokmuş gibi davranmaya çalışsalar da harbe katılan askerlerin kayda değer bir yazma faaliyeti içinde oldukları ve arkalarında birçok edebi ürün bıraktıkları görülür. Özellikle İngiltere’de yayımlanan Birinci Dünya Savaşı konulu eserlerin (şiir, günlük, mektup, hikâye, hatırat vb.) tamamına yakını Somme (Fransa) ve Ypres (Belçika) cephelerinde gösterdikleri kahramanlıkları anlatmaktadır. Çanakkale temalı şiirler ve günlükler genellikle İrlanda ve Avustralya’dan Gelibolu Yarımadası’na savaşmak için getirilen askerler tarafından kaleme alınmıştır. Literatürde dikkat çeken bir diğer husus ise İtilaf Devletleri Çanakkale savaşları yerine Gelibolu Muharebesi (Gallipoli Campaign) kavramını kullanmayı tercih etmektedirler.

Birinci Dünya Savaşı’nın yüzüncü yılından itibaren İngiltere, İrlanda, Avustralya ve Yeni Zelanda arşivlerinde Gelibolu muharebesi ve Anzak çıkarmasıyla ilgili cephede yazılmış günlükler, asker mektupları, askerî yazışmalar, propaganda materyalleri ve savaş anını gösteren fotoğraflar yavaş yavaş kamuoyu ile paylaşılmaya başlanmıştır. Arşiv belgelerinin dijital ortama aktarılarak dünyanın en uzak bölgelerindeki araştırmacıların erişimine ücretsiz (open access: açık erişim) olarak sunulması Gelibolu muharebelerinin bilinmeyen yönlerinin ortaya çıkarılmasına büyük katkı sağlayacağı bir gerçektir. Bu bağlamda özellikle Anzak çıkarma harekâtı esnasında savaşın karşı tarafını oluşturan İngiliz ve müttefikleri ordusunda (İrlanda, Avustralya, Yeni Zelanda, Newfoundland askeri birliklerinden oluşan) yer alan askerlerin cephede, siperde, cephe gerisinde veya savaştan döndükten sonra yaşadıkları ruh ve duygu hâlleri ile pişmanlıklarını ve hayal kırıklıklarını savaşı bizzat yaşamış askerlerin, şair ve yazarların kaleminden öğrenmek tarihî gerçeklerin gün yüzüne çıkması açısından önemlidir.

Birinci Dünya Savaşı'nda bizzat savaşmış ve kendilerini veya silah arkadaşlarını cepheye gitmek için harekete geçirecek inanç ve ruhu şiirlerinde ve/veya düzyazılarında yansıtmış asker-yazarların kaleme aldığı kitaplar okunarak daha birçok şey öğrenilebilir. Bir ulusun ruhunun edebiyatında yaşadığı herkesçe doğru kabul edildiğine göre; daha fazla ileri gitmeden önce biraz geriye bakabilirsek savaşa katılan askerleri daha iyi anlayacak ve onların yaptıklarının halkın gelenekleriyle ne kadar bağlantılı olduğunu görebileceğiz (Adcock, 1920, s. 11). Son yıllarda Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi'nde Türklere karşı savaşmış hiç de azımsanmayacak sayıda İngiltere, İrlanda veya Avustralya kökenli askerin kaleme aldığı Gelibolu, Suvla, Seddülbahir, Kabatepe temalı şiirler araştırmacılar tarafından ortaya konulmaya başlanmıştır. Literatürde karşımıza çıkan Gelibolu Muharebeleri'ne katılan veya Gelibolu temalı şiir(ler) yazaran İngiliz ordusunda görev yapmış olan asker veya şairlerden bazıları şunlardır: İrlandalı şair Francis Ledwidge (Ceyhan Akça, 2022), İngiliz-Avustralyalı asker/şair Geoffrey Wall (Ceyhan Akça, 2023a), İskoç kökenli Galler doğumlu İngiliz askeri Patrick Shaw-Stewart (Ceyhan Akça, 2023b; Hibbitt & Ulu, 2021) ve Anzak askeri Horace Willimas (Çelikel, 2017). *Gelibolu'nun İngiliz Yazarları* isimli çalışmasında Güllübağ (2016)'ın, Rupert Brook'tan Siegfried Sassoon'a kadar 12 şair/yazarın şiir ve günlüklerini Türkçeye çevirerek Gelibolu Muharebeleri konusunda önemli bir eksikliği giderdiği söylenebilir. Bostanbas'ın (2018) hazırladığı *Turkish and British literary representations of the Gallipoli Campaign* başlıklı doktora tezi Çanakkale Savaşları literatürüne önemli katkılar sağlayacaktır.

1. Çanakkale Savaşları Hakkında Tarihsel Süreç

Birinci Dünya Savaşı'nda Türk ordusu itilaf devletlerine karşı Kafkas, Irak, Filistin-Suriye, Galıçya, Makedonya, Romanya, Yemen, Hicaz, İran ve Libya olmak üzere on cephede mücadele etmiştir.

Türk kamuoyunda Çanakkale Savaşları deyince herkesin aklına 18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Zaferi gelmektedir. İngiliz ve Fransız gemilerinden oluşan Kraliyet Donanması 19 Şubat 1915'te Çanakkale Boğazı'na doğru saldırıya geçmiş fakat Osmanlı ordusunun boğaza döşediği mayınlar ve kara topçularının isabetli atışları sonucu itilaf devletleri donanmasındaki üç gemi çok ağır zayıat vermiştir (Cook & Humphries, 2018, s. 10). Çanakkale Muharebeleri iki aşamadan oluşmaktadır. Birincisi, 18 Mart 1915'te Türk ordusunun "*Çanakkale Geçilmez*" sözünü dünyaya gösterdiği Çanakkale Deniz Zaferi (Budak, 2015, s. 1); ikincisi, İngiliz, Fransız ve müstemlekeleri askerlerinden oluşan birleşik askeri gücün 25 Nisan 1915'te Anzak Koyu'na yaptıkları çıkarma ile başlayan ve 9 Ocak 1916'da Türk ordusunun zaferi ile sonuçlanan kara muharebeleridir.

Birinci Dünya Savaşı başladığı zaman Osmanlı İmparatorluğu savaşa henüz dâhil olmamıştı. 4 Ağustos 1914'te Büyük Britanya'nın Almanya'ya savaş ilan etmesiyle birlikte son on yıldır bir dizi ittifak halinde bulunan ülkeler kendilerini bir anda silahlı çatışmanın içinde buldular (Bartlett, 2013, s. 16). Büyük Britanya ordusu bünyesinde Galler sınır birlikleri, İrlanda birlikleri, Anzaklar, Seylan, Hindistan ve Nepal birlikleri yer alırken; Fransa ve müstemlekeleri ordusu bünyesinde ise Cezayir, Fas ve Senegal'den gelen askeri birlikler yer alıyordu (Bostanbas, 2018, s. 17). Britanya'nın savaşa girmesiyle birlikte

sömürge durumundaki Newfoundland da (Kanada) kendini savaşın içinde buldu (Cook & Humphries, 2018, s. 4). Yaklaşık 31.000 asker ve otuz asker taşıma gemisiyle birlikte 'SS Florizel' gemisi 4 Ekim 1914 tarihinde Kanada'dan İngiltere'ye doğru hareket ederek İngiliz donanmasına katılmıştır (O'Brien, 2007, s. 415-417).

İngilizlerin Çanakkale Cephesi'ne bakışlarındaki bazı önyargıları, savaşın kaderine etki etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Trablusgarp ve Balkan Savaşları'ndan mağlup çıkması ve geniş bir coğrafyada savaşacak olması nedeniyle İngiltere Çanakkale Boğazı'nı kolayca geçeceğini düşünüyordu. Bu nedenle İngiliz donanması ve kara birlikleri Londra'da planlamalarını birlikte değil, ayrı ayrı ve gizli olarak yürütüyorlardı (Strachan, 2001). Diğer bir hata ise taarruzun planlanması yapılırken Hamilton'a ekibin içinde yer verilmemiş, ancak savaşta emsali olmayan bir amfibi çıkarması düzenlemesi için sadece üç hafta süre tanınmıştır (Bartlett, 2013, s. 16). 1914/1915 kışında savaşın gidişatını değerlendiren İngiliz kabinesi Batı Cephesi'nde istenilen sonucun elde edilemeyeceğini anlayınca İngiliz ve Fransız donanmaları yönlerini Osmanlı İmparatorluğu'nun kontrolündeki Çanakkale'ye doğru çevirmeye karar verdiler (Cook & Humphries, 2018, s. 10). Plan değişikliğindeki amaç; eğer itilaf devletleri Çanakkale ve İstanbul boğazlarının kontrolünü ellerine geçirirlerse Rus ordularının Karadeniz üzerinden Akdeniz'e geçişi sağlanarak Almanya'nın beklenenden daha kısa sürede mağlup edilmesi sağlanacaktı (Prior, 2010). Bu bağlamda İngiltere komutasındaki itilaf devletleri ordusu 25 Nisan 1915 günü Gelibolu'ya üç farklı çıkarma harekâtı düzenlemiştir. Bu kapsamda İngiliz ordusuna bağlı 29'ncü Tümen tarafından Cehennem Burnuna (Cape Helles) ana çıkarma harekâtı gerçekleştirilirken; İngilizlerin yaptığı çıkarmaya müdahale etmek isteyen Türk askeri birliğini engellemek için Avustralya askerleri tarafından Gelibolu Yarımadası'nın yukarı kısmına doğru ikinci bir çıkarma daha yapılmıştır. Üçüncü çıkarma ise Fransızlar tarafından Asya kıyısındaki Kumkale denilen yere düzenlenmiştir. Fransız ordusunun görevi Türk askerlerini oyalamak, bazı siahları imha ettikten sonra gemiye binerek Gelibolu Yarımada'sının güney kısmındaki İngilizlerle birlikte savaşa katılmaktı. Balkan Savaşlarında çok ağır yenilgiye uğrayan Osmanlı ordusunun savaşacak gücü olmadığı düşüncesinde olan itilaf devletleri 75.000 kişilik bir askeri güç ile ilk çıkarmayı gerçekleştirmişler, fakat İngiliz ve müttefik orduları karşılarında Gelibolu Yarımadası'ndaki bütün tepeleri kontrol altına almış 400.000 kişilik Türk ordusu ile karşılaşınca yaptıkları bütün planlar bir anda boşa çıkmıştı (Midford, 2017, s. 41). Anzaklara karşı Yarbay Mustafa Kemal organizasyonundaki 27'nci ve 57'nci Alayların Anafartalar ve Conkbayırı'nda gerçekleştirdiği güçlü savunma ve taarruz karşısında Anzak birlikleri ağır zayıat vererek Gelibolu Yarımadası'nı terk ederek Mısır'a geri dönmek zorunda kalmışlardı (Akça, 2015).

İngiliz ve müttefik birliklerinin 25 Nisan 1915 tarihinde gerçekleştirdikleri Anzak çıkarmasında başarısız olma nedenlerinden biri; farklı coğrafyalardan gelen itilaf devletleri askerlerinin Gelibolu'daki iklim koşullarına uyum sağlayamamalarıdır. Gelibolu Yarımadası ve Melbourne'in iklim şartları birbirine benzer olduğu için Avustralyalı askerler sıcak iklim koşullarına kolayca uyum sağlarken (Taranaki Daily News, 1915, s. 7; Chasseaud & Doyle, 2005, s. 4; Birkett-Rees, 2016, s. 60); soğuk iklimin hâkim olduğu

Birleşik Krallık (İngiltere, İrlanda, Galler) ve Yeni Zelanda'dan gelen askerler için Gelibolu'daki 'sıcak hava dalgası' katlanılması zor bir iklim anlamına geliyordu (Mortlock, 2007, s. 49). Hindistan, Burma ve Mauritius gibi İngiliz müstemlekesi askerleri (29. Tümen) de sıcak havaya alışkın oldukları için fazla etkilenmemişlerdir. Britanya Adaları'ndan gönderilen bazı birlikler (Bölgesel Kuvvet 42'nci Tümen-Doğu Lancashire) Gelibolu Muharebesi öncesinde Mısır'da ön eğitime alındıkları için sıcak iklim koşullarına biraz olsun alışmışlardı. Fakat 10. İrlanda Tümeni'ni oluşturan Kitchener gönüllülerinin çoğu Temmuz 1915 başlarında İngiltere'den yola çıkmış, Mısır'da bir ay kaldıktan sonra, Suvla Koyu'nda savaşa katıldıkları için iklim değişikliğinden tahmin edilenden çok daha fazla etkilenmişlerdi (Gillon, 1925, s. 4-5; Mitchinson, 2014, s. 89; Cooper, 1918/1992, s. 35-38). I/Borders'dan (İskoçya'da bir bölge) bir muvazzaf subay (daha önce Burma'da görev yapmış olan) Çanakkale'ye geldikleri zaman karşılaştıkları hava olayını şöyle özetlemektedir: "Hayat... çok sıkıcı hale geldi... Her yerde çok az gölge vardı ve gündüz sıcağında 'siper' adeta bir Türk Hamamı gibiydi." (Sheffield, 2017, s. 27). Bir başka sorun ise Anzakların başlangıçta inşa ettikleri siperlerin oldukça ilkel ve tehlikeli olacak kadar üstünkörü yapılmış olmasıydı. Bu nedenle siperleri tahkim etmek için çok fazla zaman, emek, fiziki güç harcamak gerekiyordu (TNA, 1915a; Sheffield, 2017, s. 35). Bu da Anzak askerlerinin moral ve motivasyonunu olumsuz yönde etkiliyordu. Temmuz 1915'te cepheye ilk defa gelen bir subay, "siperlerin gerçek bir labirent gibi olması nedeniyle yollarını kaybetmelerinin çok kolay olduğunu" hayretle ifade etmişti (TNA, 1915b). Ağustos 1915'te Helles'te [Gelibolu yarımadasında bir burun] savaşan 8'nci Kolordu'nun komutanı Korgeneral Sir Francis (Joey) Davies, "top ateşinden korunmuş tek bir siper bile bilmiyorum" (Sheffield, 2017, s. 38) diyerek itilaf devletleri ordusunun karşı karşıya kaldığı vahameti gözler önüne sermektedir. Anzak (Arıburnu) ve Suvla koylarındaki durum Helles'ten hiç de farklı değildi. İtilaf devletleri ordusunun Çanakkale Savaşları'nda başarısız olmasında etkili olan diğer faktörler temiz suya erişim zorluğu, yanlış gıda tüketimi (konserve edilmiş sığır ve domuz eti, sert bisküvi, sulu reçel vb.), yetersiz sağlık hizmeti, gündün güne artan salgın hastalıklar (tüberküloz, difteri, tetanos) ve psikolojik travmalar (Midford, 2017, s. 41-46) olarak sıralanabilir.

İngiliz ordusuna katılmak amacıyla 18-40 yaş aralığındaki her on sekiz Yeni Zelandalı erkekten birini (1/18) temsil eden 8.454 askerden oluşan birlik Yeni Zelanda'dan İngiltere'ye doğru yola çıkmış fakat Osmanlı ordusunun Süveyş Kanalı'na yönelik bir saldırı yapacağı bahanesiyle Yeni Zelandalı askerler Mısır'a yönlendirilmişlerdir. Mısır'da kapsamlı bir eğitimden sonra Avustralya ve Yeni Zelanda tugay ve tümenleri 'ANZAK (Australia and New Zealand Army Corps)' adı altında yeni bir oluşumla (Bartlett, 2013, s. 16) Gelibolu Yarımadası'na doğru yola çıkarılmışlardır.

25 Nisan 1915 sabahı erken saatlerde Arıburnu'na (şu anda Anzak Koyu olarak bilinir) çıkarma yapan 3.000 Yeni Zelanda askerinden beşte biri akşama kadar zayı (ölu, yaralı veya esir) olmuştu. Türk ordusunun başarılı savunması karşısında şaşkına dönen İngiliz Genarali Hamilton kurmaylarıyla yaptığı toplantı sonrasında en iyi seçeneğin Anzak Çıkarması'nı derhal bırakarak "Zor işleri atlattınız, şimdi tek yapmanız gereken güvende olana kadar kazmak, kazmak, kazmak" (Travers, 1994, s. 412) emrini vermesi itilaf

devletleri askerlerinin içinde buldukları zor durumu yansıtmaktadır. Emir sonrası 1,6 kilometrekarelik alanda kazdıkları siper ve tünellerden en fazla 20.000 askerın yararlanabileceği ifade edilmektedir (Bartlett, 2013, s. 17).

2. Materyal ve Yöntem

Tarihçilerin dışarıdan bir göz ve düşünceyle yazdıkları kitaplar ile savaşı birebir yaşamış askerlerin, şair veya yazarların ürettiği eserler arasında farklılık olabileceği herkes tarafından kabul edilebilir bir durumdur. Carla de Petris kaleme aldığı “Invention gives that slaughter shape” isimli makalede “Siperlerde yaşamış, hatta orada çamur içinde ölmüş şairler ve yazarlar umutsuzluklarını dizelerinde, öykülerinde dile getirmeselerdi, şimdi o savaş hakkında ne biliyor olurduk?” şeklindeki bir soruyu sürekli olarak kendi kendine sorarak savaş ortamını tarihçilerin değil bizzat savaşa katılanların yazması gerektiğini ifade etmeye çalışmıştır (de Petris, 2018, s. 234). Şairler hakkında Hatem Türk’ün yaptığı çıkarım ‘de Petris’in ifadesini destekler niteliktedir:

“Şairler, milletlerin daha çok düşünen kişileri olarak tarih boyunca hayatın iz düşümlerini sonraki nesillere aktarmışlardır. Bu iz düşümler, tarihçilerinki kadar kesin verilere dayanmıyor gibi görünse de aslında insan ve onun hayat karşısında aldığı tavri göstermesiyle de bizce geçmişin en ince ayrıntılarını yansıtır.” (Türk, 2014, s. 401).

25 Nisan 1915 günü Anzak Koyu’na çıkarma yapan İngiliz donanmasında yer alan Avustralyalı asker/şair Francis Edmund Westbrook’un savaş esnasında ve sonrasında kaleme aldığı şiirler çalışmanın ana materyalini oluşturmaktadır.

Literatürde yer alan Gelibolu Muharebesi’yle ilgili bilimsel makaleler/kitaplar, blog yazıları, gazete haberleri, lisansüstü tezler ve arşiv kayıtları da çalışmada yararlanılacak diğer kaynaklar arasında yer almaktadır.

Çalışmada kullanılan veriler (şiirler) *tarihsel analiz* ve *metin/içerik analiz* yöntemleri kullanılarak incelenmiştir. Çalışmada *tarihsel analiz* yönteminin seçilme nedeni “belirli olayları veya deneysel/gözlemsel vakaları analiz etme ve sosyal, kültürel, siyasal, ekonomik ve entellektüel faaliyetlerin geniş ölçekte açıklama yeteneğine” (Smith & Lux, 1993, s. 595) sahip olmasıdır.

Tarihsel analiz, “Olayları etkileyen ince ayrıntıları/küçük farklılıkları, kişilikleri ve fikirleri yeniden anlama amacıyla olayların yorumlanmasını kapsayan geçmiş olayların akıcı ve dinamik bir tarzda anlatımı” (Rowlinson, 2005, s. 295) olarak tanımlanmaktadır.

Çalışmada ileri-geri bağlantılar kurularak Gelibolu Yarımadası’nda gerçekleşen savaşa katılan askerlerin ruh halleri, savaşta karşılaştıkları zorluklar, savaş sonrasında kendilerini ülkelerinde bekleyen son ve Türkler hakkındaki düşünceleri çözümlenmeye çalışılmıştır.

3. Türk Harp Edebiyatında Birinci Dünya Savaşı ve Çanakkale/Gelibolu Muharebeleri

Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları ve 18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Muharebesi’ne devrin şair ve yazarlarının yeterince duyarlılık göstermediğini gören Osmanlı Harbiye

Nezareti aynı akıbeti yaşamamak için Çanakkale Kara Savaşları esnasında ücret mukabili 'harp edebiyatı' temalı eser yazma kampanyası başlatmıştır. Yusuf Ziya, Celâl Sahir, Mehmet Emin, Ahmet Nedim ve Mustafa Fevzi gibi şairlerin ürettikleri eserler karşılığında Harbiye Nezareti'nden para aldıkları ifade edilmektedir (Yılmaz & Eyi, 2014, s. 733). Harp propaganda faaliyetlerinin bir diğeri de Çanakkale Savaşları sürerken Harbiye Nezaretinin yazar, sanatçı ve gazetecileri Çanakkale Cephesi'ne ziyarete götürmek istemesidir. Türk edebiyat dünyasında yer edinmiş yazar ve şairlerle ressam ve müzisyenlerden 30 isme Çanakkale Cephesi'ne ziyaret etme teklifi götürülmüş ise de sadece 19 kişi bu teklifi kabul etmiştir. 11 Temmuz 1915'te Sirkeci tren istasyonundan başlayan on günlük Çanakkale savaş alanı gezisi 23 Temmuz 1915'te *Heyet-i Edebi*'nin İstanbul'a geri dönüşü ile tamamlanmıştır (Ulu & Cakir, 2018, s. 96). Adı geçen heyette Ömer Seyfeddin, Enis Behiç (Koryürek), Mehmed Emin (Yurdakul), Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Ali Canib (Yöntem), Ağaoglu Ahmed, Celal Sahir (Erozan), Hıfzı Tevfik (Gönensay), Hakkı Süha (Gezgin), Orhan Seyfi (Orhon), Ressam Çallı İbrahim, Ressam Nazmi Ziya, eski *Tanin* gazetesi muharriri Muhiddin, eski Dârü'l-eytam Müdürü Selahaddin, Bestekâr Ahmet Yekta (Madran), Yusuf Razi ve İbrahim Alaaddin (Gövs) yer alıyordu (Çakır, 2004, s. 279-280). Heyetin mihmandarlığını Erkân-ı Harp (kurmay) Binbaşı Edib (Servet) Bey ve Yüzbaşı Hulusi Bey yapıyordu. Heyette bir sağlıkçı (Doktor Fikri Bey), bir fotoğrafçı ve bir de sinemacı görevliydi. Tevfik Fikret ve Samipaşazade Sezai hasta olduğu için ekipte yer alamamıştı. Mehmet Akif ise Teşkilât-ı Mahsûsa'daki görevi nedeniyle Aralık 1914'te Almanya'ya gönderilmişti. Yine Mayıs 1915'te Kuşçubaşı Eşref Bey ile beraber Arabistan'ın Necid ve Riyad bölgelerine (Ceyhan, 2008, s. 16-17) görevlendirilen Mehmet Akif, Çanakkale cephe ziyareti katılamamıştı. Abdülhak Hamid, Çanakkale gezisine katılmasa da harp sırasında *İlham-ı Vatan* adlı şiir kitabı ve *Yadigâr-ı Harb* adlı tiyatro oyununu yayımlamıştır (Fikriyat, 2019). Enis Behiç (Koryürek), Çanakkale savaş alanından geldikten sonra 19 Ağustos 1331 tarihinde kaleme aldığı "Çanakkale Şehitliğinde" adlı manzumeyi 10 Eylül 1331 (23 Eylül 1915) tarihinde *Türk Yurdu* dergisinde (yl 5, sayı 92, sayfa 227) yayımlamıştır (Çandır, 2014, s. 388). Gelibolu Muharebesi hakkında İngilizlerin savaşa bakışını Aubrey Herbert, Allan Patrick Herbert, Ernest Raymond, W. F. Rollo ve Geoffrey Dearmer gibi İngiliz yazarların; Türk tarafının düşüncelerini Mehmet Akif Ersoy, Ziya Gökalp, Ömer Seyfeddin, Celal Nuri İleri, Ahmet Nedim ve İbrahim Naci (Bostanbas, 2018, s. 18) gibi Osmanlı-Türk yazarlarının kaleminden öğrenmekteyiz.

Literatüre göre Çanakkale (Gelibolu) Muharebeleriyle ilgili cephe temsilleri savaşa katılan askerlerin bizzat yazdığı edebi ürünlerde görülebileceği gibi muharebe alanına giden sivillerin kaleme aldığı şiirlerde, günlüklerde, mektuplarda, denemelerde veya anlatsal/söylemsel düzyazılarda da yer almaktadır. Türk tarafında anlatsal düzyazı ve şiirlerin çoğu sivil entelektüeller (sanatçı ve edebiyatçılar); İngiliz tarafında ise savaşa bizzat katılan asker veya yazarlar tarafından kaleme alındığı görülmektedir (Bostanbas, 2018, s. 18).

Türk harp edebiyatı literatüründe 1915-1928 yılları arasında Çanakkale Muharebeleri temalı iki yüz civarında şiirin yayımlandığı görülmektedir *Türk Yurdu*'nun 19 Mart 1331 tarihli nüshasında (Cilt 8, No 2, sayfa 17-19) yayımlanan "Çanakkale Güllenenirken" (şairi

belirtilmemiş) Çanakkale Muharebeleri hakkında yazılmış ilk şiir olma özelliğini taşımaktadır (Çakır, 2009, s. 26-27).

Atatürk Kültür Merkezi tarafından yayımlanan *Çanakkale Savaşları Bibliyografyası*'nın önsözünde belirtildiği üzere;

“Çanakkale Savaşları ile ilgili Türk askerlerine ait mektup, günlük ve hatıra türü eserler İtilaf askerlerinininkilere oranla oldukça azdır. Bu durum, Türk askerleri arasında okuma-yazma oranının düşük olması ve buna bağlı olarak yazma geleneğinin yerleşmemiş olması vs. etkenlerle izah edilebilir. Ancak en önemli sebep Mehmed Nihad Bey'in Harb-i Umûmî'de Seddülbahir (Cenub Grubu) Muhârebâtı, adlı eserinde belirttiği üzere Çanakkale Muharebeleri'nde tümenden küçük kıta ve onların komuta makamlarındaki subay kaybının harp ceridelerinin dahi düzenli olarak tutulmasına imkân bırakmayacak şekilde çok fazla olması ve Çanakkale cephesinden sağ çıkabilen subayların önemli bir kısmının da daha sonra öteki cephelerdeki savaş alanlarında şehit olmalarıdır.” (Koyuncu vd., 2010, s. vi).

İlk sayısı Kasım 1915'te yayımlanan *Harp Mecmuası*, Birinci Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı harp propagandasının başlıca araçlarından birisi olmuştur. Osmanlı Devleti'nin görsel propaganda bakımından en başarılı yayını kabul edilen *Harp Mecmuası*, toplam 27 sayı yayımlandıktan sonra Haziran 1918'de kapanmıştır (Işık & Eşitti, 2018, s. 185). *Harp Mecmuası*'nda yayımlanan fotoğrafların cephelere göre dağılımı şöyledir: Galiçya Cephesi 158, Sina Cephesi 156, Kafkas Cephesi 120, Çanakkale Cephesi 100, Irak Cephesi 71, Trablusgarp Cephesi 41, Hicaz Cephesi 27 ve İran Cephesi 20 fotoğraf yer almıştır (Işık & Eşitti, 2018, s. 200).

Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) yılları Osmanlı'da gazete ve dergiciliğin zor zamanları olduğu söylenebilir. Ceyhan (2008), savaş yıllarında Birinci Dünya Savaşı ile ilgili gazete ve dergilerde yayımlanmış 47 hikâye belirlemiştir; dergi ve gazetelerin eksik sayfaları ve yıpranmışlığı nedeniyle tam metin oluşturulamayanlar elendikten sonra 37 hikâyeyi yeni yazıya aktarmıştır. Elde edilen 37 hikâyeden 15'i Çanakkale Cephesi'ni, 8 hikâyeye ise cephe anılmadan Birinci Dünya Savaşı genel manzaralarını anlatmaktadır. Geri kalan hikâyelerden 4'ü Filistin-Suriye Cephesi'ni, 3'ü Doğu Cephesi'ni, 1'i Yemen Cephesi'ni, 1'i Irak Cephesi'ni, 1'i Lübnan'ı, 3'ü harp esirlerini, 1 hikâyeye ise Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Anadolu'nun genel durumunu anlatmaktadır (Ceyhan, 2008, s. 18-20).

4. Avustralya Harp Edebiyatında Anzak Çıkarması ve Gelibolu Muharebesi

Anzak Kolordusu'nun Arıburnu ve Kabatepe'nin kuzeyine yaptığı çıkarmalar Avustralya'da *The Sunday Morning Herald* gazetesinde 3 ve 8 Mayıs 1915 tarihlerinde; *The Argus* gazetesinde ise 6 ve 7 Mayıs 1915 tarihlerinde haber olarak yer almıştır. 12-21 Mayıs 1915 tarihlerinde *The Sunday Morning Herald* gazetesindeki haberlerde Anzak askerlerinin Seddülbahir ve Kilidbahir bölgelerine yönelik yapılan çıkarmaların başarı ile sonuçlandığı bu nedenle Türklerin zor durumda kaldığı şeklinde yanıltıcı propaganda faaliyeti yürütülerek Avustralya kamuoyunun morali yüksek tutulmaya çalışılmıştır. 30 Mayıs 1915 tarihinde yayımlanan *The Mercury* gazetesinde Fransız Generali Vanderberg'in ağır şekilde

yaralandığı, İngiliz Generali Berykes'in öldüğü haberleri ve gün be gün gazetelerde ölen askerlerin künyesinin yayımlanmaya devam etmesi Çanakkale'de istenilen sonucun bir türlü elde edilememesi Avustralya toplumunda huzursuzluğa ve ümitsizliğe neden olmaya başlamıştır. *The Argus*, *The Sydney Morning Herald* ve *The Mercury* gazeteleri savaş hakkında bilgiyi ya gazetelerin savaş bölgesine gönderdikleri muhabirler vasıtasıyla doğrudan ya da irtibatlı olarak çalıştıkları İngiliz gazeteleri üzerinden alıyorlardı (Sarıkoşuncu & Sarıkoşuncu Değerli, 2009, s. 49-52).

Birinci Dünya Savaşı yıllarında İngiltere'de amatörce yazılan şiirler sayısal olarak en yüksek düzeye ulaşmıştır. Örneğin, Ağustos 1914'te amatör askerler tarafından kaleme alınmış 100 civarında şiirin *The Times* gazetesine yayımlanmak üzere gönderilmesi İngiltere'de yerel/ulusal düzeyde basılan gazeteleri ve edebiyat/fikir dergilerini adeta bunaltmıştı (Leadingham, 2008, s. 13). Ted Bogacz,

“1914-1918 yılları arasında İngiliz şairler tarafından üretilen şiir sayısını net olarak belirlemenin mümkün olmadığını ama Catherine W. Reilly'in *English Poetry of the First World War: A Bibliography* (London 1978) isimli çalışması (p. xix) dikkate alındığında 2.225 bireysel savaş şairi ve 3.104 cilt eserin varlığından” (Bogacz, 1986, s. 645-647) söz etmektedir.

21 Ekim 1916 tarihli *The Times* gazetesinde yayımlanan bir yazıda şiirin Birinci Dünya Savaşı esnasında kitleleri harekete geçirme ve propaganda aracı olarak oynadığı rol şu şekilde belirtilmektedir:

“Savaşta şiirin önemine sadece gazeteciler değil, generaller de tanıklık ettiler. Gelibolu'nun ünlü General Sir Ian Hamilton 20 Ekim 1916'da katıldığı Şiir Cemiyeti'nin bir toplantısında “**şiir bir ulusun ahlakının en yüksek ifadesi**” olduğunu” (Bogacz, 1986, s. 657) beyan etmiştir.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında İngiliz ve müttefikleri ordusunda asker olarak görev yapan Avustralyalı şair Frank Vivian Searle 30 Ağustos 1915 tarihinde Anzak Koyu'nda Türklere karşı savaşırken ölmüştür. James Drummond Burns 8 Eylül 1915 tarihinde Şarapnel Vadisi'nde başına aldığı bir kurşun sonucu Gelibolu'da hayatını kaybeden bir diğer Avustralyalı asker/şair olarak resmî kayıtlara geçmiştir. Avustralyalı asker/şair Sydney Bolitho ise Kabatepe de her iki bacağına aldığı yaranın iyileşmesi için tedavi amaçlı gittiği İngiltere'de 1 Mayıs 1919 tarihinde tüberkülozdan ölmüştür. Tom Vincent Brennan (diğer adı Brentomnan), Kilkenny- İrlanda'da doğmuş olmasına rağmen 1913 yılında Avustralya'ya göç etmiş bir asker/şairdir.

Gelibolu, Mısır ve Filistin Cephelelerinde savaştıktan sonra Avustralya'ya sağ dönen fakat savaşın etkisiyle yakalandığı psikiyatrik hastalık nedeniyle bitkin düşen Tom Brennan ise 7 Eylül 1920 tarihinde hastanede vefat etmiştir (Sheridan, 2018a). Geoffrey Wall, Gelibolu Cephesi'nde savaşmamasına rağmen “The Return (Geri Dönüş)” isimli şiirde Gelibolu muharebesine katılan Anzak askerleriyle bir Türk askerinin savaş ortamında karşılaşma anını ve sonrasında yaşadığı pişmanlıkları tarafsız bir gözle okuyuculara aktaran Avustralyalı bir şairdir (Ceyhan Akça, 2023a).

Frank Vivian Searle, Ray Searle ve Ned Searle Avustralya adına Birinci Dünya Savaşı'na katılmış üç kardeşti. Frank ve Ray cephede ölüirken; Ned savaştan sağ olarak kurtulmayı başarmıştı. Anzak olarak geçirdiği kısa yaşamı süresince Frank birkaç şiir yazmışken; Ray ise sadece bir şiir yazmıştır. Üç kardeşten ikisinin cephede ölmesi 'Searle' ailesini bir hayli üzmüştür (Sheridan, 2018a).

Birinci Dünya Savaşı'nın önde gelen şairleri (Owen, Sassoon, Graves, Sitwell vd.)

“Siperlerde görev yaparken Batı Cephesi'nin ne Agincourt (1415 İngiliz-Fransız Savaşı), ne eski devlet okullarının oyun alanları, ne de yiğitliğin Tanrı tarafından test edilmesi olmadığını tam tersine modern endüstriyel dünyanın küçük bir minyatürü, hatta modern dünyanın en dehşet verici hali olduğunu öğrendiler.” (Bogacz, 1986, s. 645).

Burada ilginç olan şey tanınmış şairlerin savaşın çıkmasını desteklemekle kalmayıp; hatta savaşın sürmesini de teşvik etmeleridir. Toplumda hayranlık uyandıran bu şairlerin Birinci Dünya Savaşı'nda modern savaşın korkunç gerçeğini arkaik bir dil ve kutsal ifadeler kullanarak gizlemiş olmalarıdır. Leadingham'ın (2008, s. 10-11) ortaya attığı bir teze göre bazı şairlerinin Britanya'nın savaşta olma nedenini sorgulamayışlarını Wellington House'daki Savaş Propaganda Ofisi ile birlikte hareket eden gizli bir örgütün üyesi olabileceklerine dayandırmaktadır. Cohen (1964, s. 4), tanınmış şairlerin takındıkları bu tavrı “gerçek şairin doğru sözlü olması gerektiği” ifadesi ile eleştirmektedir.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında yürütülen propaganda faaliyetlerinde şiirin diğer propaganda araçlarına (makale ve broşür) göre daha fazla kullanılmasının nedeni olarak şiirin eğitilmiş bir erkek ya da kadının işareti olduğu şeklinde yaygın bir algıya dayanmasıydı (Leadingham, 2008, s. 11-12). Zaten Birinci Dünya Savaşı ile ilgili yazılmış eserler dikkate alındığında İngiliz ordusu bünyesinde savaşa katılmış askerlerin savaş öncesi ve sonrası yaşamlarında şiirin sembolik bir öneminin olduğu geniş bir kitle tarafından kabul edilen bir gerçektir.

5. Francis Edmund Westbrook'un Edebî Yaşamı

Avustralya'nın Victoria eyaletinin South Yarra şehrinde 1889 yılında dünyaya gelen şair Francis Edmund Westbrook, 1976 yılında Hawthorn'da vefat etmiştir (Sheridan, 2018a). 'İşçi sınıfının kahramanı' olarak bilinen F. E. Westbrook'un koyun kırkıcısı, tarım işçisi, gemilerde aşçılık gibi çok farklı mesleklerde çalıştığı görülmektedir. Westbrook'un eserleri dikkatlice incelendiğinde kendisinin 'Avustralya çalılıklarının aşığı' olduğu kolayca anlaşılabilir (Sheridan, 2018b).

Birinci Dünya Savaşı başlangıcında İngiltere ve müttefiklerinin yürüttüğü propaganda faaliyetleri (Ceyhan Akça, 2023c, s. 92-93) sonucu birçok erkeğin vatanseverlik coşkısına kapılarak macera aramak için askerlik çağrısına olumlu cevap verdikleri görülmektedir. Vatanseverlik duygusu güçlü olan F. E. Westbrook da 1914 yılında askere yazılarak İkinci Sahra Topçu Tugayı'na trompetçi olarak katılmış ve 25 Nisan 1915 günü İngiliz ve müttefiklerinin Gelibolu'ya yaptıkları çıkarmada yer almıştır. Savaş öncesi güzel şiirler yazsa da Westbrook henüz ulusal düzeyde bilinen bir şair değildir. Fakat yazacağı savaş temalı

şiiirler Westbrook'un ulusal düzeyde tanınması için büyük bir fırsat sunacaktır. Westbrook'un da içinde yer aldığı askeri birlik HMAT Shropshire adlı gemi ile 20 Ekim 1914'te Avustralya'dan Mısır'a doğru yola çıkmıştır (Sheridan, 2018b). İngiliz donanmasının Mısır'da geçici süreyle konakladığı süreçte şiiir yazmaya başlayan Westbrook, 25 Nisan 1915 Anzak çıkarması ve sonrasında Gelibolu muharebesi ile ilgili düşüncelerini yansıttığı şiiirleri *Anzac and After (Anzak ve Sonrası)* adlı kitapta toplayarak yayımlamıştır (Westbrook, 1916a; 1916b).

5.1. Francis Edmund Westbrook'un 'Good-By' Başlıklı Şiiiri

Çalışmanın bu bölümünde Francis Edmund Westbrook'un 1916 yılının Şubat ayında kaleme aldığı ve *Anzac and After (Anzak ve Sonrası)* isimli şiiir kitabının 31 ve 32'nci sayfalarında yer alan "Good-By, Evacuation of Gallipoli, 1915" (Elveda, Gelibolu'nun Tahliyesi, 1915) isimli şiiir İngilizceden Türkçeye çevrilmiş ve şairin/askerin şiiirde anlatmak istediği savaş atmosferi, içinde bulunduğu durum (duygu ve düşünceler), gerçekler ve yaşanan pişmanlıklar ile gelecekte onları bekleyen atmosfer tarihsel verilerle karşılaştırılarak/desteklenerek okuyucuya aktarılmaya çalışılmıştır.

GOOD-BY (*Evacuation of Gallipoli, 1915*)

It has come to the last and it's good-by, Bill,
I'm sick at the heart and sad
To leave you sleeping, old cobber, the best
That ever a swaddy had.

ELVEDA (*Gelibolu'nun Tahliyesi, 1915*)

Sona gelindi ve elveda, Bill,
Kalbim yaralı ve üzgünüm
Seni uyurken bırakmak, dostum, en iyi şey
Bir askerin yapabileceği.

Gelibolu'dan ayrılırken arkada bırakılan dostlara ağıt sayabileceğimiz bu şiiir, ölümden kurtulmuş olmanın ve kendilerini bekleyen sevdiklerine kavuşacak olmanın sevincinden uzaktır. Şair, 'Bill' adlı arkadaşını Çanakkale sirtlarına gömmüş ve yola çıkmaktadır.

Somebody's bungled the job, it is said,
Who, it isn't for me to know,
But leaving the place where you fought and died
Is stabbing my heart to go.

Birisinin işi berbat ettiği, söyleniyor,
Kim, bunu bilmek bana düşmez,
Ama senin savaştığın ve öldüğün yeri terk etmek
Kalbime hançer gibi saplanıyor.

Westbrook, yenilgi ve verilen kayıplar için örtülü bir şekilde birilerini suçlamaktadır; ancak neticede kendisi emirleri uygulayan ve itaate mecbur bir askerdir. Emir ve komutada dikkatini çeken tersliklere ne müdahale edebilmiştir ne de yüksek sesle yaşadıkları süreci eleştirebilmiştir.

Michael King *The Penguin history of New Zealand*' isimli eserinde İngiliz donanmasının Çanakkale Savaşı'nda başarısız olmasını Yeni Zelanda askerleri arasında yaygın olan şu kaniya dayandırarak açıklamaktadır: "Harekatın bir bütün olarak fiyaskoyla sonuçlanması cephedeki birliklerin değil, planlamacıların ve stratejistlerin hatasıydı" (King, 2003, s. 300). Bu değerlendirmenin Westbrook'un şiiirinde de hissedildiğini görüyoruz. Şair, teknik süreçlerdeki kusurları sorgulayamayacağını ama dostunun savaşıp öldüğü yerde onu bırakıp ayrılmanın kendisine büyük acı verdiğini söylüyor.

The lanes of mounds on the beach and hills,
In the spots that we fought to win,
The pledges of victories tardily won,
The graves of an Empire's kin.

*Sahil ve tepelerdeki toprak yığınlarının dar geçitleri,
Kazanmak için savaştığımız herkesin ağzında/dilinde,
Geç kazanılan zaferlerin yeminleri
İmparatorluğun soydaşlarının mezarları.*

Aslında sadece İngilizlerin Avustralya, Yeni Zelanda, İrlanda ve 'Kanada'dan devşirdiği askerlerin mezarları bile savaşın vahametini gözler önüne sermeye yetmiştir. Kara Çıkartması'nda ön saflarda Türk askerinin insanüstü savunmasıyla karşılaşan ve büyük kayıplar veren "Büyük İmparatorluğun soydaşları" için ölümden sonra kazanılacak bir zaferin vaadi anlamsızlaşır. Anzak çıkarma harekâtına katılan Avustralyalı asker Alexander Jamieson Meikle'nin 7 Temmuz 1915 günü arkadaşı Fred B. Puckridge'e hitaben yazdığı dört sayfalık mektup cephedeki durumu şöyle anlatmaktadır:

"... Çeşitli gazeteler Gelibolu Yarımadası'na yaptığımız çıkarma hakkında açıkça söylemek gerekirse gerçek bilgiyi verdiler - karadaki ilk 10 gün tam anlamıyla cehennemdi - Türkler bizi sert karşıladılar - sürekli olarak şarapnel yağmuru altındaydık ve keskin nişancılar her yerde iş başındaydı, ne zaman vurulacağınızı asla bilemezdimiz - zayıf sayımız oldukça fazlaydı, fakat bu beklenen bir şeydi - eğer şu anda işgal ettiğimiz alanı görseydiniz, buraya nasıl yerleştiğimize şaşır kalırdınız - ve burayı biz ele geçirdikten sonra eğer Türkler bize kararlı bir saldırı yapsalardı, karada geçirdiğimiz ilk iki hafta içinde hepimizi ya Birleşik Krallığa ya da denize gönderirlerdi - Şimdi güvenli bir şekilde yerleştik, siper aldık ve şeytanın kendisi bile bizi yerimizden oynatamaz. Dediğim gibi, Avustralyalıların ve Yeni Zelandalıların işgal ettiği Anzak Koyu çok sınırlı bir bölge ve doğal olarak Türkler bu bölgenin her santimini biliyorlar, bu yüzden bol miktarda top mermisi/bomba yağdırarak bizi zor duruma düşürmek onlar [Türkler] için oldukça kolaydı ve sefiller [Türkler] bunu yapmaktan da geri kalmıyorlardı." (Meikle, 1915, s. 1-2).

We're going, but over Australia way
They will speak with a willing pride
Of sons who answered the call to arms
From the city and countryside.

*Gidiyoruz, ama Avustralya olma yoluna
İftiharla konuşacaklar
Orduya katılm çağrısına cevap veren oğulların
Şehirden ve kırsaldan.*

Avustralya, Birinci Dünya Savaşı başladığında Büyük Britanya ordusuna 'gönüllü' statüsünde asker gönderen tek ülkedir. Avustralya İmparatorluk Gücü'nde (AIF: Australian Imperial Force) görev yapan askerler "profesyonel asker olmayıp geçici olarak silah altına alınmış asker üniforması giymiş kişilerdir". Büyük Savaş süresince Avustralya askerleri sadece düşman gördüğü kişilerle savaşmamış gerektiği zaman otoriteye (özelde İngiliz askerî otoritesine) karşı da tutum geliştirmeyi yapabilmış istisna kişilerdir. Bu durumun oluşmasında Avustralya askerinin 'bush (kırsal/çiftçi)' geleneğinden kaynaklanan otoriteye baş eğmeme özelliği yatmaktadır. Avustralya ulusal kimliğinin temel değerlerinden biri olan 'dostluk' kavramı 'digger' kelimesiyle eş anlamlı kullanılmakla birlikte 'bush geleneğine' atıfta bulunarak Birinci Dünya Savaşı esnasında 'kader birliğini' ve 'yardımlaşmayı' temsil eder duruma gelmiştir (Özcan, 2023, s. 149-152).

Avustralyalı askerleri içinde buldukları yenilgi durumundan kurtaran tek düşünce döndüklerinde bu savaştan aldıkları ilhamla bağımsızlıkları için mücadele edecek

olmalarıdır. Profesyonel asker olmadıkları halde Büyük Britanya için silah altına girmiş ve askerlik öğrenmiş olan şehirli ve köylüsüyle bu halk kendi yurtları için bir mücadeleyi yapabileceklerine bu savaşta inanırlar.

And whether we're leaving or whether we stay
It is much in a way the same,
For deep in the side of the green tree -Fame-
Is bitten Australia's name.

*Ve gitmek ya da kalmak
Bir bakıma ikisi de aynı şey,
Çünkü gençlik/zindelik çağında -Ün/Şöhret-
Avustralya'nın adına kazanır.*

Gelibolu Muharebeleri esnasında verilen küçük bir molada askerlerin kaleme aldıkları mektuplar, şiirler ve günlükler incelendiği zaman İngiliz ve müttefikleri ordularında görev yapan (muvazzaf, paralı veya gönüllü) askerlerin içinde buldukları ruh hallerini, pişmanlıklarını ve geleceğe ait beklentilerini kolayca anlayabiliriz. Adeta cehennemi andıran savaş ortamını yaşamış İrlanda, Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada (Newfoundland) ve Hint asıllı (Gurkalar dâhil) askerler niçin ve kimin adına savaştıklarını zaman zaman sorgularlar (Detaylı bilgi için bakınız: Ceyhan Akça, 2022; 2023a; 2023b). Burada da gençliklerinin en güzel zamanlarında canlarını Britanya için takdim eden bu halklar kendi ülkeleri adına onurlu bir nam/ün bırakmaktan başka ne elde edebilmişlerdir?

I'm going, but hoping to meet again
On the level the wily Turk,
For fighting and crouching in traverse and trench
Is a sordid kind of work.

*Ben gidiyorum ama tekrar karşılaşmayı umuyorum
Düzlükte kurnaz Türk'le
Çünkü hendek ve siperde çömelmek ve savaşmak
İğrenç bir uğraşı.*

Şairin direkt siper tecrübesine işaret eden bu bend, aynı zamanda savaşa dair önemli bir şahitliktir. Türkler savunma hattında yukarıdadır ve coğrafyaya hâkim oldukları için üstünlük Türk askerindedir. Bu durumu Türk askeri ustaca kullanmıştır. Şairin 'Kurnaz Türk'le düzlükte karşılaşmak istemesi, şartlar eşit olsaydı bak biz neler yapardık, serzenişidir. Oysa hendekler ve siperler her iki taraf için de berbat bir tecrübedir.

Bir İngiliz subayının ifadesine göre; "Çatışmanın en kötü yanı, arazinin engebeli yapısı ve düşmanın [Türk askerinin] siper ve mevzilerinin tamamen gizlenmiş olmasıydı. Arazinin çok sayıda çukur ve vadiden oluşması [Türklerin] savunma yapması için mükemmel bir ortam oluşturuyordu." (Ellis, n.d., s. 36; Sheffield, 2017, s. 29).

But war is war, and it's little to say
That our enemy played the game;
He fought as clean as a soldier may,
But I hate him just the same.

*Faat savaş savaştır ve söylenecek az şey var
Düşmanımız oyunu kuralına göre oynadı;
Bir askerin yapabileceği kadar dürüst savaştı,
Ama yine de ondan nefret ediyorum.*

Westbrook yine de bu bendde düşmanına hak vermekten kendini alamaz. "Savaş, savaştır." ve yurdunu savunan Türkler için söylenecek olumsuz bir şey yoktur. Düşman, yani Türkler, oyunu kuralına göre oynamışlardır. Gerçek bir asker kadar dürüst savaşmışlardır, ancak bu, şairin Türklerden nefret etmesine engel değildir. Arkadaşı Bill ve diğer birçokları Türkler eliyle öldürülmüşlerdir.

For I can't forget when you took the count
In a stunt to the left of Quinns',
A night as black as the ace of spades
Or a fallen Satyr's sins.

*Ama unutamam senin numara aldığın zamanı
Quinns'in soluna doğru bir gösteride,
Kapkara bir gece
Ya da cennetten sürülmüş Satyr'ın günahları.*

Satyr “Yunan edebiyatında yarı insan yarı keçi olan bir tanrı”dır (URL1) ve Yunan mitolojisinde kötülük ve günahlarla örtüşen varlıklardan biridir (URL2). Yarı insan, yarı at/keçi olan bu varlık kırılık, ormanlık yerlerde gezer ve herkese tuzak kurar. Burada Bill'in asker olarak numara aldıktan sonra (gönüllü askere yazılma) günahkâr bir yarı tanrı tarafından tuzağa düşürüldüğünü anlıyoruz. Bu yarı tanrının İngiltere olabileceği düşünülebilir, çünkü şiirin başından itibaren kendilerini sevk ve idare edenlere dair bir güvensizlik hissediliyor.

A. St. John Adcock (1920), İngiliz ordusuna katılmak için askere yazılan sivillerin durumunu şu sözlerle özetlemektedir:

“Tren istasyonlarında durdum. Daha birkaç ay önce memur veya zanaatkâr olan askerlerimizin sabırla/metanetle ya da neşeyle cepheye doğru yola çıktıklarını gördüm. Onları uğurlamak için toplanan kadınlarının askerleri cesaretlendirmek için gülümsediklerini fakat tren hareket edip biraz uzaklaşınca nasıl gözyaşlarına boğulduklarını fark ettim.” (Adcock, 1920, 26-27).

Avustralyalılar için her ne kadar gönüllülük esas olsa da savaşa gitmenin bedeli ağır olmuştur.

Soft sentiment isn't for soldier men;
But I swear when it's steel to steel
The point of my bayonet dripping red
Will prove of the things I feel.

*Hassas duygular askere göre değildir;
Ama tüfek tüfeğe kalındığında ant içerim ki
Süngümün kan damlayan sivri ucu
Hissettiklerimi doğrulayacak.*

Birinci Dünya Savaşı sonrası Gelibolu Muharebesi bir 'kahramanlık-romantik mit'in konusu haline geldi (Macleod, 2015, s. 138; North, 1936/1965, s. 7). Burada da şairin dostuyla ilgili duygusal yaklaşımına engel olmak istediğini görüyoruz. Gerçekte, Gelibolu'da görev yapan askerler için savaşın romantik olan bir yönü yoktu. Birinci Dünya Savaşı standartlarına göre bile Gelibolu Muharebesi İtilaf Devletleri askerleri için son derece antipatik, tehlikeli ve ağır cezaya sahip bir deneyimi yaşatan bir savaşı ifade etmektedir (Sheffield, 2017, s. 43).

So good-by, Bill, if the Fates are kind
When the wattle trees burst to flame,
I will twine a wreath at my saddle bow
To honor my comrade's name.

*Bu yüzden elveda, Bill, eğer kaderde varsa
Akasya ağaçları kızıla döndüğünde,
Atımın eyerinin yayına bir çelenk bağlayacağım
Silah arkadaşımın adını onurlandırmak için.*

Or dozing along on the old stock horse,
In the wake of the straying sheep,
Little doubt that I'll dream of this shell-torn spot
Where I left you here to sleep.

*Veya pinekliyorum yaşlı soylu atın üstünde,
Yolunu kaybetmiş koyunun peşinde,
Şüphesiz bombanın patladığı anı hayal edeceğim
Seni uyumaya bıraktığım bu yerde.*

Duygusallığı bırakmak istese de buna gücü yetmez şairin. Bir kez daha “elveda” der

arkadaşına. Şayet kader ona bu fırsatı verirse sonbaharda akasya ağaçları kıvılda döndüğünde ölen arkadaşlarını onurlandırmak için atının eyerine bir çelenk bağlayacaktır. Ya da yaşlı/soylu atı üzerinde yolunu kaybetmiş koyunun peşinde uyuyakalacaktır.

Kaybolmuş koyun benzetmesi, Hz. İsa'nın İncil'de geçen (Luka-15, 3-7) toplumuna anlattığı bir olaya göndermedir.

“Sizden birinin yüz koyunu olsa ve birini kaybetse, doksan dokuzu bozkırda bırakarak kaybolanı bulana dek onun ardına düşmez mi? Onu bulunca da sevinç içinde omuzlarına alır, evine döner. Arkadaşlarını, komşularını çağırır ve “Benimle birlikte sevinin, kaybolan koyunumu buldum.” der.” (CET, 2022).

Burada da Bill, Gelibolu'da kaybedilen binlerce koyundan biridir ve şair, Hz. İsa'nın işaret ettiği vefayı ona göstermek niyetindedir. Bombanın patladığı ve arkadaşının hayata gözlerini yumduğu yeri asla unutmayacaktır, kaybolan koyunu geri götüremese de. Şu durumda Gelibolu, hayatta kalan tüm Avustralyalı askerler için kaybedilen koyunların aranacağı ve anılacağı yerdir.

Şubat 1915-Ocak 1916 tarihleri arasında İngiltere ve müttefik orduları tarafından Gelibolu'ya düzenlenen seferle ilgili Sir William Birdwood tarafından *Gallipoli 20 years afterwards: Sir Hanry Chauvel Remembers* isimli makale *The Australasian (Melbourne, Vic.)* gazetesine gönderilmiş ve ilgili gazetenin 27 Nisan 1935 tarihli nüshasının 8. sayfasında yayımlanmıştır:

“21 yıl önce, Avustralyalılara dünya haritası üzerinde Gelibolu'yu göstermeleri istenseydi birçoğu boşluğa şaşkın şaşkın bakardı. Büyük bir olasılıkla İngiliz Milletler Topluluğu'ndaki tek bir kişi bile dünya haritası üzerinde Suvla Körfezi'nin yerini söyleyemezdi. [Gelibolu muharebesinden] bir yıl sonra Gelibolu kelimesi [Avustralya tarihinin] sayfalarına silinmez bir şekilde kazanmıştı. İşte o zaman inanılmaz olan gerçek oldu.” (TIAC, 2024).

Bu mektup da Gelibolu'nun Avustralyalılar için asla unutulamayacak bir mekân olduğunu gösterir.

Asleep with honor I leave you now,
You died as you wished to die.
The days will be longer without you, Bill;
Good-by, old fellow, good-by.

Onurla uykuya dalarken şimdi senden ayrılıyorum,
Ölmek istediğin gibi öldün.
Günler daha uzun olacak sensiz, Bill;
Elveda, eski dostum, elveda.

Westbrook, arkadaşı Bill'in ölümü ve Gelibolu'dan ayrılırken onu hiç bilmediği diyarlarda bırakmanın ezikliği üzerine yazdığı şiirini, sade ve saygılı bir şekilde bitirir. “Ölmek istediğin gibi öldün” diyerek görevini yerine getirmiş olmanın onurunu ona yükler ve bundan sonra onsuz günlerin zor geçeceğini söyleyerek son vedasını gerçekleştirir.

5.2. Francis Edmund Westbrook'un 'Fame' Başlıklı Şiiri

Çalışmada ikinci olarak Frank E. Westbrook'un *Anzac and After (Anzak ve Sonrası)* isimli şiir kitabının 23 ve 24'ncü sayılarında yayımlanan “Fame (Ün/Şöhret)” başlıklı şiiri incelenmiştir.

FAME

What is fame?

A flash from the darkness of oblivion,
Of forgetfulness and prejudices.

ÜN/ŞÖHRET

Ün/Şöhret, nedir?

Bir parıltı unutulmuşluğun,
Unutmanın ve önyargıların karanlığından.

Ün'ün/Şöhret'in ne olduğunu sorgulayarak başlayan şiiir, Gelibolu Savaşı'na katılan esasında modern savaşlarla hiçbir ilişkisi olmayan sade Avustralya insanının (çiftçi/köylü/basit halk) ebediyen unutulmayacak adının peşindedir. Burada bu sade halkın yüzyıllar sonrasına kalmasını arzu ettiği onurlu ünü üzerine yazılmıştır şiiir.

The sounds of recognition after silence,
The apex of ambition and attainment.
The remembrance of deeds and misdeeds,
The names of heroes and knaves of great cunning.
On the lips of the populace and orators
With intent for good purposes or evil.

Sessizlik sonrası itiraf sesleri,
Hırs ve başarının zirve noktası.
İyilik ve kötülüklerin hatırlanması,
Kahramanların adları çokbilmişlerin beceriksizliği.
Halkın ve hatiplerin dudaklarında
İyi ya da kötü niyetle.

Westbrook bu şiiirde savaştan Avustralya halkı ile onları yönlendiren zümreyi ayırmakta ve savaşta birçok can kaybına yol açan beceriksizliklere işaret etmektedir. Her şey yaşandıktan sonra acının sessizliğinde itiraflar hissedilir. Bu, hırslar yanında başarıların anılması gibi, iyilikler yanında kötülüklerin hatırlanması gibi doğaldır. Kahramanlar ve kahramanlıklar yanında her şeyi bildiğini iddia ederek askeri çıkmaza sürükleyen çokbilmişlikler her şey bu sessizlikte ortaya dökülecektir. Bunda iyi ya da kötü niyet aramak boşadır. Aslında savaşın en başında kandırılmıştır Avustralya askerleri. Genelkurmay ATASE Arşivindeki belgeye (Kls: 540, Dos: 2107, Fih: 5-2, 5-3) göre Gelibolu'ya savaşmak için getirilen Avustralyalı askerlerden biri Türklere esir düştüğü zaman verdiği "... İngilizler bize diyorlardı ki, Almanlar, İngiltere'yi istila etmek istiyorlar. Sonuçta Avustralya'yı alacaklar. Almanlara karşı savaşmak gerekir. Biz Almanlarla savaşmak için getirildik. Karaya çıktığımızda Türklere savaştığımızı anladık..." (Sayılır, 2005, s. 324) ifadesi Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere'nin İtilaf Devletleri'ne karşı çok da dürüst davranmadığının göstergesidir. Bu durum belli ki sıcak savaşta da devam edegelmiştir.

I hold no brief for wrong-doers.
But for the fame of our fair island,
Her gallant sons and nobler mothers,
In whose ears are sounds of sacrifice
And in whose nostrils is the incense of burnt offering
In their hair, cypress and rue.

Sözüm yok yanlış yapanlara.
Fakat lekesiz/adil adamızın namı için,
Onun cesur oğullarının ve soylu annelerinin,
Kulaklarında özverili olanların sesleri
Ve burnunda pişmiş yiyeceklerin hoş kokusu
Saçlarında matem göstergesi başörtüsü ve esef.

Şair, savaş meydanında yapılan yanlışları kabullenmiştir bir seviyeye kadar, ancak Avustralya adasının lekesiz/adil adının namı/şöhreti için, onun savaşa korkusuzca katılmış cesur oğulları ve onların soylu annelerinin hatırı için bu onurlu ad unutulmamalıdır. Annelerinin yemeklerine özlemlerle hayatı terk eden oğullar, başörtüleriyle onların yasını tutan anneler unutulmamalıdır. Westbrook'a göre, bu şiiir de aslında bunun için yazılmıştır. Şair, savaşta yenilmiş olarak görülmeyi toplumuna utanç

kabul ettiğinden ısrarla kendilerinin cesurca savaştığını ancak başlarındakilerin yanlışlarının savaşı bu hâle getirdiğine vurgu yapar.

What is fame?
A sound mingled with beating of wings.
The dark-moving wing of the Angel Death,
Deathless, immortal, yet born of death and sacrifice.
Singing above our fallen brave and living heroes.

Ün/Şöhret nedir?
Kanat çırpmasına karışan bir ses.
Karanlığı başlatan Ölüm Meleğinin uçuşu,
Ölümsüz, ebedi olsa da ölüm ve kurbanın doğuşu
Ölen cesur ve yaşayan kahramanlarımızın üzerine
şarkı söyleme.

Çok ağır zayıatlar vermelerine rağmen Gelibolu Muharebesi Avustralyalılar açısından efsanevi boyutta bir mücadele olarak algılanır ve vatandaş nezdinde saygı görmektedir. Bunun nedeni Anzak çıkarmasının hem askerler ve hem de daha geniş vatandaş kitlesi için ulusal bir uyanışı, bir başka ifadeyle ulus olma bilincinin başlangıcını temsil etmesidir (Bean, 1921; Thomson, 1990). Şiirde kahramanlarının ölümünün, bu aynı zamanda bir tür kurbanlık halidir, yeni bir doğuşa neden olduğuna da vurgu yapılmıştır. Ölüm meleğinin kanatları altında başlayan ölüm yolculuğu şanlı bir ad bırakmaya dönüşmüştür.

Fame was born on the height of Gaba Tepe,
On the wave-bitten stretch of its beaches.
On the battle-scarred sides of its slopes.
In the breast of the gallant living,
In the bier of the honoured dead.

Ün/Şöhret doğdu Kabatepe'nin zirvesinde,
Dalgaların çarptığı sahillerde.
Yamaçların savaştan zarar gören yüzeylerinde.
Yiğit bir yerlinin bağrında,
Onurlu ölünün mezarında.

Kabatepe'de düşen Avustralyalı askerlerin ardından hiç yitirilmeyecek bir ün doğmuştur Avustralya askeri için. Şairin bu düşüncesi bugün gerçekleşmiştir. Avustralyalılar için kıtalar ötesi bir coğrafyada düşman dahi olmadıkları bir toplumun topraklarında ölen gençleri her şeyden kıymetli olmuş, her yıl Türkiye kıyılarına (Anzak Koyu'na) gelerek ölen askerleri için ayin yapmayı bir ritüele dönüştürmüşlerdir.

Anzak askerleri çoğunlukla Arı Burnu (Anzak Koyu) civarında, şu anda *Lone Pine (Yalnız Çam)* ve Conk Bayır anıt mezarlarının bulunduğu yer arasındaki yamaçta savaşmışlardı. Diğer müttefik askerleri cephe hattının batısında, Ege kıyılarına doğru inen yamaçları işgal etmişlerdi. Türkler ise yarımada boyunca Çanakkale Boğazı kıyılarına kadar uzanan doğu yamaçları kontrol altına almışlardı. Her kuvvetin konumunu taze yiyecek ve suya erişim durumu belirliyordu (Midford, 2017, s. 7).

In the great heart of the nobler mothers
Fame revealed to the wondering world
The wondrous fighting gallantry of our men.

Soylu annelerin cesur yüreklerinde
Gösterildi şöhret meraklı dünyaya
Erlerimizin muhteşem savaş cesareti.

A. St. John Adcock (1920), savaştan yaralı veya sağ salim kurtulanlar memleketlerine dönerlerken her iki tarafın yaşadığı duyguyu ise şu şekilde ifade etmektedir:

“Tren istasyonlarında durdum. Cepheden yorgun ve çamura bulanmış askerlerin izinli olarak evlerine döndüklerini gördüm. Orada burada her yerde dışarıda bekleyen büyük kalabalıkların arasından bir anne, bir baba, bir eş, bir çocuk, bir kız kardeş, bir erkek kardeş veya bir sevgilinin ani çığlıkları öne doğru koşarak askerlerden birine ya da askerlerden onlardan birine canhıraş sarıldığını ve ikisinin birlikte öncesinde ağlayarak sonrasında gülerken ayrıldıklarını gördüm. Trenlerden inen yaralıları gördüm.

Kalabalıklar arasında başı açık duran ya da hastalar geçerken ani tezahüratlarla heyecanlanan erkekler duruyordu. Ambulanslar içinde sargılı vaziyette yatan kişilere çiçek atmak için yola çıkan kadınlar gördüm.” (Adcock, 1920, s. 26-27).

Westbrook, savaşı en şiddetli haliyle yaşadığı ve arkadaşlarını toprağa verdiği için askerlerinin unutulup gitmesinden endişelidir ve onları hafızalarda daima tutma peşindedir. Son bend de bu ruh hâliyle kaleme alınmıştır.

Until the last stars are crashing into oblivion
And darkness is thrust about us,
The last trump echoes o'er chaotic void,
Shall fame die not from the heart of mankind.

*En son yıldızlar unutulana
Ve karanlık üzerimize çökene
En son davul kaotik boşlukta yankılanana kadar
Ölmesin ün insanlığın kalbinde.*

Bu çıkarım, Slade'nin (2003, s. 780), “(Gelibolu muharebesi) görünüşte bir yenilgi olarak ifade edilse de binlerce kilometre uzakta bir ulusun (Avusturya) doğuşunu gösteren bir savaş olması nedeniyle dünyada çok ender rastlanan bir vaka ve örnek olarak gösterilebilir.” fikrini desteklemektedir.

Avustralyalılar gerçek anlamda Türk topraklarına bıraktıkları çocuklarının adının peşini bırakmamışlar, onların cesur savaşlarından ilhamla yeniden doğma kudretini göstermişlerdir. Aynı durum, bitti tükendi denilen Türk askeri için de geçerlidir; Çanakkale destanı, 1923 yılında kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti devletinin işaret fişegi sayılmaktadır.

Sonuç

Üzerinden bir asırdan fazla vakit geçmiş olmasına rağmen büyük Çanakkale Muharebeleri'nin her boyutuyla incelenmemiş olduğunu görmek esef vericidir. Harbin üzerinden yüz sene geçtikten sonra yabancı arşivlerin genel okuyucuya dijital ortamda açılmış olması Türkiye açısından aslında önemli bir fırsatı ayaklarımıza getirmektedir. Bizim Çanakkale Savaşları ve edebiyatı ile ilgili çalışmalarımızın hep kendi kaynaklarımızın üzerinden gerçekleşmesi muhakkak büyük eksikliklerdir. “Savaş-”, işteş bir eylemdir ve bizimle savaşan ülkelerin tarihi bağlamda sorumlulukları, yanlışları, doğruları ortaya dökülebileceği gibi, tek görevi yurdunu korumak olan masum askerlerimizin karşısına savaşmak için gelen insanların durumları, yazdıkları, düşündükleri, hissettikleri, pişmanlıkları, düşmanlıkları hepsi bizi ilgilendirmelidir. Avustralyalı şair/asker Francis Edmund Westbrook'la ilgili çalışma da bu amaca hizmet etmektedir. Hiç bilmedikleri bir coğrafyada çoğu İngiltere'yi istila etmek isteyen Almanlarla savaşmak üzere gelen ve aslında asker kökenli olmayan bu halk, masum Türk halkıyla savaşmış, ölmüş ve öldürmüştür. Yazılan şiirler, düşmanımızın dünyası hakkında bir parça daha bilgi sahibi olmamızı sağlamıştır:

Düşman askeri Çanakkale'de büyük bir hayâl kırıklığı yaşamıştır. Kendilerini yönlendiren üstlerine ve hakim güce karşı aciz ve kırgındırlar. Teknik olarak yanlış yönlendirildiklerini hisseder, ancak emirlere uyar, zayıf vermeye engel olamazlar. Yurtlarına götürecekleri şanlı bir ad dışında hiçbir kazançları yoktur. Arkada bıraktıkları arkadaşları karşısında mahcupurlar. Karşılarında vatanlarını savunan Türkleri sevmeseler de işlerini hakkıyla yapan kişiler olarak görürler. Bir ideal uğruna savaşmaktan uzaktırlar.

Bu tarz metinlerin savaşın insanî yönünü deşifre ettiği açıktır. Zaman zaman kahramanlık zaman zaman lirik tarafları ağır basan bu savaş edebiyatı metinlerinin savaşın gerçekliği ile de örtüştüğü açıklamalarda gösterilmeye çalışıldı. Aynı günlerde siperlerde yurdunu savunan Türk askerlerinden araştırmacılara kalan metinlerin çok çok sınırlı olduğunu bir kez daha hatırlatmakta fayda vardır.

Kaynaklar | References

- Adcock, A. St. J. (1920). *For Remembrance: Soldier Poets who have Fallen in the War (revised and enlarged edition)*. Hodder and Stoughton Limited.
- Akça, B. (2015). Türk-Avustralya ilişkileri (1915-1970). *Yeni Türkiye*, 65, s. 636-643.
- Bartlett, K. (2013). A historical study of human resource development lessons from the Gallipoli campaign. *The Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management*, VIII(1), pp. 13-23.
- Bean, C. E. W. (1921/1924). *The Story of Anzac: Official History of Australia in the War of 1914-1918*, vols. 1-2, Angus and Robertson.
- Birkett-Rees, J. (2016). Capturing the battlefield: Mapping and air photography at Gallipoli. A. Sagona, M. Atabay, J. Mackie, I. McGibbon, R. Reid (Ed.), *Anzac Battlefield: A Gallipoli Landscape of War and Memory* içinde (p. 60). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316278291>.
- Bogacz, T. (1986). A tyranny of words?: Language, poetry, and anti-modernism in England in the First World War. *The Journal of Modern History*, 58, p. 643-668.
- Bostanbas, O. (2018). Turkish and British literary representations of the Gallipoli Campaign [Unpublished PhD thesis]. Northumbria University. Access date 18 May 2024. Available at <http://nrl.northumbria.ac.uk/id/eprint/42062/>
- Budak, M. (2015). Çanakkale muharebeleri'ni İstanbul'dan idare edenler. L. Erdemir & K. Solak (Ed.), *Çanakkale Muharebelerinin İdaresi: Komutanlar ve Stratejiler* içinde (s. 1-2). Çanakkale Valiliği Yayınları.
- Chasseaud, P. & Doyle, P. (2005). *Grasping Gallipoli*. Spellmount, p. 4.
- Ceyhan Akça, N. (2022). Çanakkale Savaşında İrlandalı bir şair: Francis Ledwidge. G. Kurt (Ed.), *Filoloji Alanında Akademik Çalışmalar* içinde (6. Bölüm, s. 81-94). Gece Kitaplığı.
- Ceyhan Akça, N. (2023a). İngiliz-Avustralyalı asker/şair Geoffrey Wall'ın şiirlerinde Gelibolu muharebesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 33, 443-455. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1285321>.
- Ceyhan Akça, N. (2023b). Homeros'un gölgesinde Gelibolu'ya sefer: Patrick Shaw-Stewart. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(1), 459-477. <https://doi.org/10.34083/akaded.1265246>.
- Ceyhan Akça, N. (2023c). An unknown text by Aka Gündüz as an example of Ottoman-German joint war propaganda during the First World War. *Codrul Cosminului*, XIX(1), 87-108. <https://doi.org/10.4316/CC.2023.01.05>.
- CET (2022). Mesih İsanın Kutsal Kalbi Bayramı. CET-Katolik Ruhani Reisler Kurulu. <https://www.katolik-kilisesi.org/2022/06/>.

- Cohen, J. (1964, March). Wilfred Owen: Fresher fields than Flanders. *English Literature in Transition*, VII(1), 1-7.
- Cook, T. & Humphries, M. O. (2018). The forgotten campaign: Newfoundland at Gallipoli. *Canadian Military History*, 27(1), Article 18. Available at <http://scholars.wlu.ca/cmh/vol27/iss1/18>.
- Cooper, B. (1918/1992). *The tenth (Irish) division at Gallipoli*. Irish Academic Press.
- Çakır, Ö. (2004). *Türk şiirinde Çanakkale Muharebeleri*. AKM Yayınları.
- Çakır, Ö. (2009). *Türk Harp Edebiyatında Çanakkale Mektupları*. Akçağ.
- Çandır, K. (2014). Enis Behiç Koryürek'in 1912-1922 yılları arasında yazdığı savaş konulu şiirleri üzerine bir inceleme. Ö. Çakır (Ed.), *Türk Harp Edebiyatı Konulu I. Uluslararası Türkiyat Sempozyumu Bildiriler* içinde (s. 381-392), Berikan Yayınevi.
- Çelikel, M. A. (2017). A Lyrical war: Gallipoli war through poetry in Anzac diaries. *Journal of Narrative and Language Studies*, 5(9), 10-18.
- de Petris, C. (2018). Invention gives that slaughter shape: Irish literature and world war I. *Studi Irlandesi. A Journal of Irish Studies*, 8(8), 233-258. <https://doi.org/10.13128/SIJIS-2239-3978-23322>.
- Ellis, A. J. (n.d.). Memoir papers. Border Regiment Archives (BRA) Cumbria's Museum of Military Life (CMML), p. 36.
- Fikriyat (2019, Mart 18). Çanakkale savaşına giden 'edebiyat heyeti'. <https://www.fikriyat.com/galeri/tarih/canakkale-savasina-giden-edebiyat-heyeti>
- Gillon, S. (1925). *The Story of the 29th Division*. Nelson.
- Güllübağ, M. (2016). *Gelibolu'nun İngiliz Yazarları*. Tiydem Yayıncılık.
- Hibbitt, R. & Ulu, B. (2021). Double palimpsest: History and myth in the poetry of the Gallipoli campaign. *Journal of European Studies*, 51(3-4), 273-291. <https://doi.org/10.1177/004724412111033411>.
- Işık, M. & Eşitti, Ş. (2018). Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'ndaki propaganda faaliyetleri üzerine bir inceleme: Harp Mecmuası örneği. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Güz (29): 185-216. <https://doi.org/10.20427/turkiyat.505852>.
- King, M. (2003). *The Penguin History of New Zealand*. Penguin Books.
- Koyuncu, A., Keskin, Ö. & Sınmaz Sönmez, C. (2010). *Çanakkale Savaşları Bibliyografyası*. Atatürk Araştırma Merkezi.
- Leadingham, N. C. (2008). Propaganda and Poetry during the Great War [Unpublished Masters of Art thesis in history]. School of Graduate Studies East Tennessee State University. Access date 18 May 2024. Available at <https://dc.etsu.edu/etd/1966>.

- Macleod, J. (2015). *Gallipoli*. Oxford University Press, p. 138.
- Meikle, A. J. (1915). Letter from Gallipoli to F. B. Puckridge (D5895, 7 July 1915, Anzac Cove-Gallipoli Peninsula). Transcribed by L. Fredericks. Digital collections of State Library South Australia. Access date 20 May 2024. Available at <https://digital.collections.slsa.sa.gov.au/nodes/view/2592>.
- Midford, S. (2017). *Gallipoli, Anzacs and the Great War*. La Trobe University.
- Mitchinson, K.W. (2014). *The Territorial Force at War, 1914-1916*. Palgrave Macmillan.
- Mortlock, M. J. (2007). *The Landings at Suvla Bay, 1915*. McFarland.
- North, J. (1936/1965). *Gallipoli: The Fading Vision*. Faber.
- O'Brien, M. (2007). Out of a clear sky: The mobilization of the Newfoundland regiment, 1914-1915. *Newfoundland and Labrador Studies*, 22(2), 401-427.
- Özcan, O. (2023). Çanakkale savaşı'nın Avustralya'daki etkisi: Kültürel kimlik arayışından millet inşasına bushman geleneğinin Anzak efsanesine dönüşümü. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 22(34): 140-161. <https://doi.org/10.17518/canakkalearaştırmaları.1231425>.
- Prior, R. (2010). *Gallipoli: The End of the Myth*. Yale University Press.
- Rowlinson, M. (2005). Historical research methods. R. A. Swanson & E. F. Holton (Ed.), *Research in Organizations: Foundations and Methods of Inquiry* içinde (s. 295-312). Berrett-Koehler.
- Sarikoyuncu, A. & Sarikoyuncu Değerli, E. (2009). Avustralya basımında Çanakkale muharebeleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XXV(73), 39-62.
- Sayılır, B. (2005). Çanakkale Savaşları'nda Yer Alan İtilâf Askerlerinin Dini-Etnik Yapısı ve Sahip Oldukları Türk İmajı. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 18(18), 319-331.
- Sheffield, G. (2017). Shaping British and Anzac soldiers' experience of Gallipoli: Environmental and medical factors, and the development of trench warfare. *British Journal for Military History*, 4(1), 23-43.
- Sheridan, D. P. G. (2018a, September 11). The Dead Poets' Club – For Members Only. Australian Great War Poetry. Access date 15 April 2024. Available at <https://dpgsheridan.wixsite.com/agwp/post/the-dead-poets-club-for-members-only>.
- Sheridan, D. P. G. (2018b, October 1). In Mirth and Grey Sorrow these Verses were Born: Frank Westbrook. Access date 15 April 2024. Available at <https://dpgsheridan.wixsite.com/agwp/post/in-mirth-and-grey-sorrow-these-verses-were-born-frank-westbrook>.

- Slade, P. (2003). Gallipoli thanatourism: The meaning of ANZAC. *Annals of Tourism Research*, 30(4), 779-794.
- Smith, R. A. & Lux, D. S. (1993). Historical method in consumer research: Developing causal explanations of change. *Journal of Consumer Research*, 19, 595-610.
- Strachan, H. F. (2001). Military history. N. J. Smelser & P. B. Bates (Ed.), *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences* (vol. 14) içinde (pp. 9863-9868). Elsevier Science.
- Taranaki Daily News (1915). 19 October 1915, p. 7.
- Thomson, A. (1990). The Anzac Legend: Exploring national myth and memory in Australia. R. Samuel & P. Thompson (Ed.), *the Myths We Live By* içinde (p. 73-82). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003174714>.
- TIAC (The Institute of Australian Culture) (2024, April 25). Gallipoli 20 years afterwards: Sir Harry Chauvel remembers [27 April 1935]. Access date 22 May 2024. Available at <https://www.australianculture.org/gallipoli-20-years-afterwards-1935/>
- TNA (1915a). WO 95/4313, War Diary, 42nd Div. G.S., 20 June 1915.
- TNA (1915b). CAB 45/247, M. Beresford, ts diary, 15 July 1915.
- Travers, T. H. E. (1994). Command and leadership styles in the British Army: The 1915 Gallipoli model. *Journal of Contemporary History*, 29(3), 403-442.
- Türk, H. (2014). Şiirin Asker Kahramanları: II. Meşrutiyet Dönemi Türk Şiirinde Asker Kahramanlara Yöneliş. Ö. Çakır (Ed.), *Türk Harp Edebiyatı Konulu I. Uluslararası Türkiyat Sempozyumu Bildiriler* içinde (s. 399-408), Berikan Yayınevi.
- Ulu, B. & Cakir, B. (2018). Sons of two Empires: The idea of nationhood in Anzac and Turkish poems of Gallipoli campaign. *Alicante Journal of English Studies*, 31, 83-107.
- URL1. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/satyr>.
- URL2. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Satir>
- Yılmaz, M.S. & Eyi, Z. (2014). Kastamonu örneğinde Kore savaşı ve basın: Haber, şiir ve mülakatlar. Ö. Çakır (Ed.), *Türk Harp Edebiyatı Konulu I. Uluslararası Türkiyat Sempozyumu Bildiriler* içinde (s. 731-746), Berikan Yayınevi.
- Westbrook, F. E. (1916a). Good-Bye. *Anzac and After (A Collection of Poems)* içinde (p. 31-32). Duckworth.
- Westbrook, F. E. (1916b). Fame. *Anzac and After (A Collection of Poems)* içinde (p. 23-24). Duckworth.